

PO STOPINJAH FONOLOŠKE PROBLEMATIKE SLOVENSKEGA JEZIKA V
JEZIKOSLOVJU RAMOVŠEVEGA ČASA*

Razprava hoče od daleč podati pogled na razvoj slovenskega jezikoslovja po l. 1919. Posvečena Franu Ramovšu (1890–1952) pozornost usmerja njegovi vlogi in funkciji v tem razvoju, posebno njegovo ukvarjanje z vprašanji ekologije in empiričnega raziskovanja slovenskih narečij v prostoru in času. Osredinja se na pregled fonoloških tem in strukturalnega jezikoslovja v zvezi s slovenskim jezikom, o katerih je razpravljaj Nikolaj Trubeckoj v svojih pismih Romanu Jakobsonu, pa tudi na Nikolaja Trubeckoja in Frana Ramovša vlogo pri vodenju Aleksandra Isačenka v slovensko jezikoslovje.

This paper is intended as a view from afar on the development of Slovene linguistics after 1919. Dedicated to Fran Ramovš (1890–1952), it directs attention to his role and function in this development, in particular to his concern with the problems of ecology and empirical investigation of Slovene dialects through space and time. The paper focuses on a survey of the topics of phonology and structural linguistics related to the Slovene language, discussed by Nikolaj Trubetzkoy in his letters to Roman Jakobson, and on Nikolaj Trubetzkoy's and Fran Ramovš's role in leading Aleksander Isačenko in to Slovene linguistics.*

V referatu bi želel napraviti dvoje: prvič, pogledati na delo Frana Ramovša od daleč, v perspektivi razvoja jezikoslovja v tem stoletju; in drugič, opozoriti na njegovo vlogo v razvoju zanimanja za slovenski jezik v svetu njegovega časa. V tem drugem delu se bom omejil na odnos praške fonološke šole do problematike slovenskega jezika.

1 Fran Ramovš je ustvaril moderno znanost o slovenskem jeziku in je doslej njen najpomembnejši predstavnik. Razsežnosti njegovega prispevka slovenistiki, njegove *Slovenische Studien* (1918–20), *Konzonantizem* (1924), *Dialektološka karta* (1931), *Dialekti* (1935), *Kratka zgodovina slovenskega jezika* (1936), *Relativna kronologija* (1950), *Osnovne črte* (1951), in do neke mere *Morfologija* (1952),¹ so med naj-

*Po predstavitvi referata na Simpoziju sem se imel priložnost pogovarjati o problematiki, ki jo zastavljam v tem prispevku, z univ. prof. dr. Bredo Pogorelec, predstojnico Oddelka za slovanske jezike na Filozofski fakulteti v Ljubljani, in s prof. Stanetom Suhadolnikom, višjim strokovnim sodelavcem Inštituta za slovenski jezik pri SAZU. Za ploden prijateljski razgovor se obema kolegoma najlepše zahvaljujem.

¹Prim., F. RAMOVŠ, *Slovenische Studien*, *Archiv für slavische Philologie* XXXVII (1918–20), 123–174, 289–330. – *Historična gramatika slovenskega jezika, II. Konzonantizem* (Ljubljana, 1924). – *Dialektološka karta slovenskega jezika* (Ljubljana, 1931). – *Historična gramatika slovenskega jezika, VII. Dialekti* (Ljubljana, 1935). – *Kratka zgodovina slovenskega jezika, I.* (Ljubljana, 1936). – *Relativna kronologija slovenskih akcentskih pojavov*, *Slavistična revija* III (1950). – *Osnovna črta v oblikovanju slovenskega vokalizma*, *Slavistična revija* IV (1951), 1–9. – *Morfologija slovenskega jezika*. Skripta prirejena po predavanjih v l. 1947/48, 48/49 (Ljubljana, 1952).

reprezentativnejšimi deli slovenskega jezikoslovja v slavističnih seminarjih po svetu.

Za slovensko znanost je bilo izhodišče Ramovševega dela eno samo: slovenski svet in njegov človek; centralna os v njem – slovenski jezik in izgrajevanje znanosti o njem. Povzemam za Francetom Bezlajem: »Za [nas] Slovence je Ramovš alfa in omega vsega, kar vemo o svojem jeziku. Doslej ni bilo nikogar, ki bi bil tako globoko posvetil v temo [njegovega] jezikovnega razvoja, on sam pa nam je tako rekoč iz nič ustvaril sintezo.« (Bezljaj 1950: 225.)

In za Romanom Jakobsonom: »Ko smo v v dvajsetih letih gradili to, kar je danes 'Praška fonološka šola', smo poznali slovenski jezik in njegov razvoj iz J. Baudouina de Courtenayja, Olafa Brocha, iz Romana F. Brandta, Alekseja A. Šaxmatova.²... Ramovševega *Konzonantizma* takrat še ni bilo, in *Dialekti* so izšli dosti kasneje. ... Kompleksnost slovenskih narečnih pojavov se nam je v tistem času zdela, da nasprotuje uglajenosti naših predpostavk. ... In vendar se je pokazalo, da je Franu Ramovšu uspelo razložiti zgodovinski razvoj enega diahronično najmanj dokumentiranega slovanskih jezikov. ...« (Lenček 1959, 22. 3. 1959.)

Ramovševi biografi se vedno znova ustavljajo ob dveh samoumevnih zgodovinskih okoliščinah, ki se pravzaprav zelo malo tičeta Frana Ramovša – znanstvenika.³ Prvič, pravijo, da je bilo stanje slovenske lingvistike ob njegovem nastopu tako neobgljeno, da je moral Ramovš na vseh področjih preučevanja slovenskega jezika začeti nanovo (Kolarič 1960–71: 23); in drugič, kot v zadregi, da je v jezikoslovju Fran Ramovš izhajal iz mladogramatične šole, ki pa »da je v zadnjih letih pred prvo svetovno vojno« – ko da bi to nekako zmanjševalo njegovo namišljeno krivdo – »bila že v krizi in razkroju«. (Bezljaj 1950: 225.)

Dejstvo, da je Fran Ramovš na neki stopnji svojega znanstvenega razvoja – ekološko in metodološko – tudi bil »Junggrammatiker«, samo potrjuje preprosto resnico, da v rasti znanosti ni mogoče preskakovati razvojnih stopenj znanstvenega procesa, od opazovanja in dojetanja pojavov, do analitičnih in sintetičnih faz njihovega obravnavanja. Jezikoslovje je najprej in predvsem *empirična* veda, ki je prvenstveno *ekološka* v tem smislu, da temelji na opazovanju jezika kot komunikacijskega sistema neke družbe, – in šele potem *strukturalizem*, ustvarjajoč razmerja med sestavnimi deli v njih abstraktnih sistemnih odnosih.⁴ Navsezadnje je empirija tisto, ki omogoča odkrivanje logičnih sistemov in struktur v svojem gradivu – in ne obratno. Tako sta na primer fonetika in fonologija le dva komplementarna načina dojetanja glasov jezika:

²Prim., J. BAUDOUIN DE COURTENAY, *Opyt fonetiki rez'janskix govorov*, Varšava, St. Petersburg, 1875. – Idem, *Materialen zur südslavischen Dialektologie und Ethnographie*, I (St. Petersburg, 1895), II (St. Petersburg, 1904), III (St. Petersburg 1913). – O. BROCH, *Slavische Phonetik*, Heidelberg 1911. – R. F. BRANDT, *Načertanie slavjanskij akcentologii*, St. Petersburg, 1880. – A. A. ŠAHMATOV, *Iz istorii udarenij v slavjanskix jazykax*, *Izvestija Otdelenija ruskogo jazyka i slovesnosti Akademii Nauk*, III (St. Petersburg, 1898), 1–34.

³Za pripravo referata sem uporabljal gradivo, ki ga prinašajo: Bezljaj 1950. Kolarič 1960–71, Lenček 1959, Nahtigal 1955, Rotar 1988, Rotar 1989. Informacija, ki jo prinaša Koblar–Horetzky 1985, mi ni bila dostopna.

⁴Prim., C. LÉVI-STRAUSS, *Structuralism and Ecology*, predavanje na Barnard Collegeu–Columbia University, 1972. Glej C. LÉVI-STRAUSS, *The View from Afar*. Prevedel J. Negroschel in Phoebe Hoss (New York, 1985), 101–120.

fonetika, kot jih zaznava naše uho, v njih naravni substanci, in fonemika, kot jih umsko sprejemamo, sistemsko urejamo v strukture po modelih, ki nam jih nudijo organizmi okoli nas. V tem smislu sta mladogramatična empirija in metodologija Ramovševega terenskega dela najboljša priprava za raziskovanje vprašanj problematike slovenskega strukturalnega jezikoslovja. Prav to je tudi prva najvažnejša in najznačilnejša kvaliteta Ramovševega dela v očeh slovenistike in slovanskega jezikoslovja v svetu: natančnost in neoporečnost njegovih terenskih podatkov in zgodovinskih interpretacij.⁵

Toda pravi Fran Ramovš, kot gleda nanj znanstvenik v svetu, je še v nečem drugem: v priznanju njegove znanstvene odprtosti, zvestobi jezikovnim dejstvom in razvojni dinamiki znanosti. Samo kdor pozna Luciena Tesnièreja oceno Konzonanizma (Tesnière 1930) in Dialektološke karte (Tesnière 1931), van Wijkove tople besede ob Kratki zgodovini slovenskega jezika (van Wijk 1939), lahko razume, kaj stoji za Ramovševu »novo metodo«, »metodološko inovacijo«, na katero merijo biografi, ko govorijo o Ramovševi Kronologiji, o njegovih Osnovnih črtah, obeh Ramovševih sintezah, stoječih najbližje modernemu strukturalizmu. Slovenski strukturalizem, danes – Logarjev, Riglerjev, Toporišičev – samorasten kot je, je tak, ker je pognal iz Ramovševe zvestobe ekologiji slovenskega jezika in metodološki empiriji raziskovanja njegovih govorov.

2 Po tem kratkem uvodu naj spregovorim o zanimanju dunajske in praške lingvistične šole za fonološko problematiko slovenskega jezika. Predmet razprave, zožen, kot je, na geografsko najbližji sektor možnih medsebojnih vplivov jezikoslovnih tokov v novi Evropi po prvi svetovni vojni, in na eno samo smer možne dvosmerne interakcije, na relacijo Dunaj – Ljubljana, vsekakor spada v zgodovinski okvir razvoja slovenistike med obema vojnama. Problem kot tak, dasi je mnogo momentov interakcije v trikotniku Dunaj – Praga – Ljubljana, zlasti osebnih, znanih, a ne dokumentiranih, v kolikor vem, še ni bil obravnavan.⁶ Naš namen je predvsem pokazati na jezikoslovno problematiko slovenščine, ki je pritegovala zanimanje obeh

⁵Prim., na primer, kaj pravi Horace G. Lunt (Harvard University) o Ramovševih analizah zgodnje-slovensko-bavarskih krajevnih imen: »Fran Ramovš, the historian of Slovene, carefully sorts out the likely phonetic facts of the 8th–11th c. Slovene, the probable etymologies of the toponyms (utilizing the modern German and Slovene *dialect pronunciations*, not the official spellings), and quite plausibly concludes that the evidence for č and c (first »soft«, later »hard«) is strong. He maintained that Baudoin de Courtenay [H. G. Luntova oznaka za tako imenovano praslovansko »tretjo« »progresivno« palatalizacijo; R. L. L.] was completed by the 9th century in the Austrian Alps. Unfortunately his wise words have been unheeded by many Slavists.« Prim. Horace G. LUNT, *The Progressive Palatalization of Common Slavic* (Skopje: Macedonian Academy of Sciences and Arts, 1981), 30.

⁶Manj znano je na primer, da je Václav Vondrák ob odhodu na Masarykovo univerzo v Brnu, vabil Frana Ramovša, da zasede slavistično stolicu na Univerzi na Dunaju; Ramovš je povabil odklonil, mesto je dobil potem knez Trubeckoj. Drugič so Ramovša še resneje vabili v Prago po umiku Františka Pastrnka in bili zatrdno prepričani, da tako častnega povabila ne bo odklonil. Toda Ramovš je odklonil tudi to povabilo in ostal zvest slovenski univerzi. Prim. Šolar 1950: 444–445.

voditelj ev praškega lingvističnega krožka, Nikolaja S. Trubeckoja in Romana Jakobsona, njuna opazovanja, sodbe in spodbude o problemih slovenskega jezika, ki so bile ali ki bi lahko bile, če bi osebni stik med Ljubljano, Dunajem in Prago obstajal, plodotvorne spodbude mladi ljubljanski slovenistiki med obema vojnama.⁷

Glavni vir naše razprave sta obe najpomembnejši in v svetu najvplivnejši deli praškega lingvističnega krožka: *Remarques sur l'évolution phonologique du Russe comparée a celle des autres langues slaves* Romana Jakobsona (Jakobson 1929) in *Grundzüge der Phonologie* Nikolaja S. Trubeckoja (Trubetzkoy 1939), pa bogata znanstvena korespondenca Nikolaja Trubeckoja z Jakobsonom vse od časa, ko je knez Trubeckoj zapustil domovino, 1920, pa do njegove prezgodnje smrti, 1938., vsega skupaj 214 pisem, sedaj dosegljivih v izdaji in komentarju Romana Jakobsona (Jakobson 1975). Ta korespondenca je predvsem predmet našega pregleda v tem referatu.

Ozadje praškega lingvističnega krožka je znano. Ustanovljen je bil leta 1926 v Pragi. Njegova ustanoviteljica sta bila: jezikoslovni anglist Vilém Matheisus (1882–1945) in slavist Roman Jakobson (1896–1982). Med prvimi člani krožka, med češkimi znanstveniki: Bohumil Trnka, Bohuslav Havránek, Jan Mukařovský; med ruskimi emigranti: Roman Jakobson, v letih med obema vojnama profesor slavistike na Masarykovi univerzi v Brnu na Moravskem, Nikolaj S. Trubeckoj (1890–1938), jezikoslovni slavist na univerzi na Dunaju, Sergej O. Karcevskij (1884–1955, jezikoslovni anglist na univerzi v Ženevi. Njihov program: strukturni in funkcionalni pristop v jezikoslovje in literarne vede, in v jezikoslovju – fonologija. Vodilni teoretik praške šole – Karcevskij; glavna mednarodna organizatorja – Roman Jakobson in Nikolaj Trubeckoj (Kondrašov 1967).

Krožek je obstajal vse do začetka druge svetovne vojne, objavil osem zbornikov svojih *Travaux du Cercle Linguistique de Prague* (1929–1939), in bil v živih in plodovitih zvezah z zahodnoevropskimi, slovanskimi in ameriškimi znanstvenimi centri in mednarodnimi organizacijami. V tridesetih letih, na mednarodnih kongresih jezikoslovcev od prvega 1928. leta v La Hayu; drugega 1931. v Ženevi; tretjega 1933. v Rimu; četrtega 1936. v Kopenhagenu; do petega 1939. leta v Bruslju; na mednarodnih kongresih fonetikov, od prvega 1932. v Amsterdamu; drugega 1935. v Londonu;

⁷ Fran Ramovš se je udeležil Prvega mednarodnega slavističnega kongresa v Pragi, Brnu in Bratislavi, kjer je praški lingvistični krožek (glej spodaj) prvič predstavil slavistom svoje lingvistične teze, objavljene v *Travaux du Cercle Linguistique de Prague, I* (Praga 1929), 5–29; prim. Rotar 1989: 129–130. Ramovšovo pričevanje o samem sebi, ki ga je zapisal v enem iz pisem Želmíri Gašparíkovi (Rotar 1989: 133), deloma razloži, zakaj se Ramovš kasneje mednarodnih kongresov ni udeleževal, ne Drugega mednarodnega slavističnega v Varšavi in Krakovu (1934), ne slavističnih kongresov po letu 1945. Po sili razmer je bil v izvršnem odboru, pripravljalnem, za Tretji mednarodni slavistični kongres, ki naj bi se sestal v Jugoslaviji, v Beogradu, v jeseni 1939; sodeloval je v pripravah odgovorov na znanstvene teze tega kongresa, ki so izšli že pred jesenjo 1939, do samega kongresa v septembru istega leta pa ni prišlo. V korespondenci med Želmíro Gašparíkovo in Franom Ramovšem smo tudi prikrajšani za diskusijo o eni najvažnejših čeških publikacij praškega lingvističnega krožka, *Spisovná čeština a jazyková kultura*, uredila B. Havránek in Miloš Weingart (Praga 1932), o kateri je želela navezati razgovor Gašparíkova. (Rotar 1989: 157).

in tretjega 1938. v Ghentu, Pražani sodelujejo s predstavniki jezikoslovja vsega sveta: s teoretikom Karlom Bühlerjem na Dunaju, z Leonardom Bloomfieldom, utemeljiteljem ameriškega strukturalizma v Združenih državah, z Louisom Hjelmslevom na Danskem, A. W. de Grootom in Nicolasom van Wijkom na Holandskem, z Lucienom Tesnièrejem in Andrejem Martinetom v Franciji, in z vrsto ruskih sovjetskih slavistov: Grigorijem O. Vinokurjem, Evgenijem D. Polyvanovom, Jurijem N. Tynjanovom, Borisom V. Tomaševskim, Nikolajem N. Durnovojem, Petrom G. Bogatyrevom. Toda glavna os teoretičnega dialoga, vsaj za življenja Nikolaja Trubeckojja, je bila os Ženeva – Dunaj – Brno, in s te osi nam govorijo objavljena Trubeckojjeva pisma Romanu Jakobsonu.

Zanimivo je že pogledati na mesto slovenščine med slovanskimi jeziki, o katerih teče beseda v korespondenci Nikolaja Trubeckojja z Romanom Jakobsonom. Statistično je slovenska tematika na šestem mestu med slovanskimi jeziki, obravnavanimi v objavljenih pismih; o slovenski tematiki v njih je razgovor devetnajstkrat, kar je relativno pogosto. O ruščini je govora v triinsedemdesetih pismih, o češčini v trinštiridesetih, o srbohrvaščini šestindvajsetkrat, o poljščini štiriindvajsetkrat, o polabskih govorih dvaindvajsetkrat. Ker so ta pisma Trubeckojjeva, ki je prej splošni jezikoslovec kot slavist, so vprašanja, ki se dotikajo slovenščine, vezana bolj v splošno jezikoslovna kot slavistična ali še celo slovenistične okvire. Za kolege, ki bi utegnili biti pozorni na te probleme, povzemam za Trubeckojem tudi teoretična ozadja njegovega dvogovora z Romanom Jakobsonom. Naj dodam, da sem zaradi omejitve časa in prostora iz celotnega gradiva izbral le nekaj najzanimivejših aspektov Trubeckojjevega zanimanja za slovenščino.

Po predmetih vprašanj, ki jih Trubeckoj načenja, slovenska tematika obravnava dvanajstkrat vprašanja fonologije slovenščine, od tega petkrat vprašanja prozodemov in petkrat slovenskih glasov, enajstkrat se dotika osebnosti, ki se ukvarjajo s slovensko problematiko, sedemkrat problemov slovenske dialektologije, štirikrat problemov slovenske metrike in prozodije, in enkrat samkrat enega samega problema oblikoslovja slovenskega jezika.

2.1 Morda je ta »enkrat samkrat« eno zanimivejših mest v Trubeckojjevi korespondenci. Nanaša se na znano misel Antoina Meilleta o dvojini – »de la catégorie, relativement concrete, qui tend à s'éliminer partout au fur et à mesure des progrès de la civilisation ...« (Meillet 1921: 150), v prevodu – »o dvojini – relativno konkretni slovnični kategoriji, ki se sorazmerno z napredkom človeške civilizacije povsod umika iz rabe ...«, misli, ki je – povedano mimogredé – nekaj let kasneje pobudila Luciena Tesnièreja k raziskovanju slovenske dvojine v monografiji *Les formes du duel en slovène* in spremnem *Atlas linguistique pour servir à l'étude du duel en slovène* (oboje Pariz, 1925), je leto za Ramovševim Konzonantizmom slovenistika dobila klasično znanstveno monografijo o slovenski dvojini, v kateri je njen avtor prvi na zahodu znanstveno-lingvistično opozoril na eksistenčno vprašanje slovenskega jezika v južnoslovanskem kontekstu.

V enem svojih zgodnjih pismen z Dunaja Trubeckoj govori o potrebi, da se jezikoslovje znebi mladogramatičnega in saussurjanskega obravnavanja spreminjanja jezikov kot slepe igre naključja, ki nimajo nobene zveze s fonološkim sistemom in lo-

giko razvoja strukture jezikov.

(Trubeckoj 30 [22. 12. 1926], Jakobson 1975: 97).⁸

Я в своих лекциях всегда стараюсь показать логику эволюции. Это возможно не только в области фонетики, но и в области морфологии (а вероятно, и в области словаря). Есть некоторые замечательно показательные примеры, – напр. эволюция числительных в славянских языках (эта эволюция вся зависит от того, сохранилось ли двойственное число как живая категория или не сохранилось) – kot v slovenščini. Если де Соссюр не решился сделать логического вывода из своего же тезиса о том, что «язык есть система», то это в значительной мере потому, что этот вывод противоречил бы не только общепринятому представлению об истории языка, но и общепринятым понятиям об истории вообще.

С точки зрения общих историков можно для эволюции языка устанавливать только такие «законы» как «прогресс цивилизации разрушает двойственное число» (Meillet), – т. е., строго говоря, законы во первых весьма подозрительные, а во вторых не чисто-лингвистические. Между тем, внимательное изучение языков с установкой на внутреннюю логику их эволюции учит нас тому, что таковая логика есть, и что можно установить целый ряд законов чисто-лингвистических, независящих от внелингвистических факторов «цивилизации».

Leta kasneje Roman Jakobson (Jakobson 1975: 97) razvija to isto misel takole:

С славянской точки зрения тезис Meillet совершенно неприемлем: чем современные словенцы и лужичане менее цивилизованы сербов или болгар? чем полаб XVII-го века был не цивилизованнее великоросса того же времени? Как это ни странно, дв. ч. сохранилось только у тех славян, которые сильнее всего германизованы (за искл. чехов).

2.2 Drug tak splošno jezikoslovni argument, nanašajoč se na tako imenovane panonske, skupne južnoslovanske in zahodnoslovanske jezikovne pojave, se razvija Trubeckoju v razpravljanju o smereh in fazah jezikovnega razvoja, o križanjih različnih razvojev na nekoč nepretrganih, kasneje ločenih kontinuih (Trubeckoj 23 [15. 1. 1925], Jakobson 1975: 76). Trubeckoj govori o kronoloških razlikah v razvoju iste fonološke spremembe na takih jezikovnih ozemljih. Stik med slovensko-hrvaškimi in centralnoslovaškimi narečji v Panonski nižini – kot je poznano, je Ramovš o tem govoril v Rfši Vel'komoravski (Ramovš 1935: 441–452) in v Kratkii zgodovini slovenskega jezika (Ramovš 1936: 83–95) – bi po Trubeckoju lahko obrazložili s takimi kronološkimi razlikami v razvoju.

(Trubeckoj 23 [15. 1. 1925], Jakobson 1975: 76):

Так напр. изменения $dj > \acute{z}$ и $\acute{z} > \acute{z}$ оба общечешкословацкие, но у чехов $dj > \acute{z}$ произошло раньше чем $\acute{z} > \acute{z}$ (и поэтому здесь не только $vítěz < vit'a^{n}z$, но и $meze < meža < medja$), у словаков же, наоборот $dj > \acute{z}$ произошло после $\acute{z} > \acute{z}$, и потому здесь z получилось только из \acute{z} , восходящего к \acute{g} , а z из dj сохранилось без изменения. Объясняется это тем, что волна $dj > \acute{z}$ шла с севера на юг (она есть у поляков и лужичан, но отсутствует у сербов и словенцев), волна же $\acute{z} > \acute{z}$ – с юга на север (она есть у сербов и словенцев, но отсутствует у поляков). В прачешкословацкой области обе волны скрестились, и в результате, порядок их наступления в сев.–зап. части этой области был иной чем в юго–вост. Такими же хронологическими различиями я

⁸Referenca označuje: številko in datum Trubeckojevega pisma v Jakobsonovi izdaji (1975) in stran, na kateri se nahaja citat.

объясняя отношения между среднйесловацк. диал. *gazum, ravný* и чешк. *gozum, govny*.

Словом, для древнейшей эпохи я вообще не вижу никаких оснований отделять прасловацкие говоры от прачешских и исхожу из понятия о прачешскословацких говорах, которые называют еще «центральнопраславянскими». Они служили посредствующим звеном между северозападной (пралужицколяжской) и югозападной (прасловенскосербохорватской) группами праславянских говоров, и благодаря этому своему промежуточному положению являлись иногда местом перекрещивания волн северных и южных, что вызывало иногда хронологические различия в порядке наступления одинаковых изменений в разных частях их территории.

Mimogrede, v tem Trubeckojevem razmišljanju je zasidrana ideja »centralnopravoslavanskih dialektov«, ki jo je kasneje razvijal Aleksander Isačenko (glej Isačenko 1936 a).

2.3 Eden problemov, o katerem razpravlja Trubeckoj z Jakobsonom v pismu 1. novembra 1927, se tiče fonološkega razmerja med naglasom in kvantiteto v jezikih, ki imajo oboje v svojem prozodičnem sistemu, kot sta polabščina in slovenščina. V odstavku, ki ga želim navesti dobesečno (Trubeckoj 37 [1. 11. 1927], Jakobson 1975: 112–113), Trubeckoj postavlja svoj predlog za rešitev tega fonološkega problema takole:

В полабском языке, как он предстает перед нами в памятниках, все ударяемые гласные долги, все заударные краткие, а в предударных слогах допускаются как долгие так и краткие гласные (нпр. *vā.pāustěň* »выпущенный« – *vāigāsěň* »погашенный«). Таким образом, оказывается, что количество »свободно«, а ударение »несвободно«, при чем место ударения определяется простой формулой: *ударение лежим на послепнем из болгих слогов акценмной ебилицы.*

in se dalje vprašuje:

Можно ли считать что в полабском языке в том виде, как он нам известен, количество действительно вполне свободно? Иначе говоря, что следует разуметь под полной свободой количества? Ведь в полабском языке, как указано выше, первый слог обязательно был долг, а краткие слоги никогда не стояли под ударением. Значит, не все теоретически-мыслимые комбинации долготы и краткости с ударяемостью и неударяемостью и с числом слогов были допустимы, а только некоторые. Это не то, что в чешском языке, где любой слог слова может быть краток или долг, где возможны слова, состоящие из одних кратких слогов, и где ударение может лежать как на долгом, так и на кратком слоге. Возникает вопрос, не следует ли ввести особое понятие »полусвободного количества«? Из славянских языков кроме полабского такое »полусвободное количество« представляет еще словенский. Мне кажется, что понятие это имеет некоторую прагматическую ценность. Дело в том, что тогда как в языках с вполне свободным количеством (в чешском, в сербском) ни краткие гласные как таковые, ни неударяемые гласные качественной редукции не подвергаются, – в языках полабском и словенском такая качественная редукция неударяемых кратких гласных очень сильно развита: так в полабском языке в кратких неударяемых слогах все старые гласные верхнего подъема дали *ǎ*, а все старые гласные неверхнего подъема дали *ǐ*.

Интересно узнать, что Вы обо всем этом думаете?

2.4 Kot je znano, je Trubeckoj v začetku tridesetih let (1932–33) tehtal van Wijkove pomisleke na teze praških jezikoslovcev o teleološkem značaju sprememb v jezikih (van Wijk 1932: 67–75), iz česar je zrasla razprava Die Entwicklung der Gut-

turale in der slavischen Sprachen (Trubetzkoy 1933: 267–279). Glavni argument te študije, sloneče na konceptu »centralnoslovanskih« glasovnih sprememb in na Trubeckojevem izgrajevanju sistema fonoloških korelacij, je v tezi, da razvoja velarov v slovanskih jezikih nikakor ne gre imeti za prazno igro slučaja; nasprotno, da je razloge zanj treba iskati v vzročno povezanih razvojnih dejstvih, ki sledijo inherentni težnji jezikov po pravilnosti in smotrnosti struktur svojih glasovnih sistemov (Trubetzkoy 1939).

Praslovanski sistem zapornikov je slonel na dveh korelacijah: na korelaciji zvenečnosti (zveneč nezvенеč glas) in na korelaciji zapornosti (zapornik pripornik). V skupnoslovanskih govorih, ki so odpravili *dz* (glas *z* iz **g*'), nezveneči zaporniki *p*, *t*, *k* niso mogli biti istočasno udeleženi v teh dveh korelacijah. Tako je v razvoju slovanskih jezikov po tej teoriji prišlo do naslednjih sprememb v sistemu treh mehkonebnikov: (1) ali do odprave korelacije zapornosti, ko sta *č* in *c* dala nekakšen »neutralen«, »srednji« *č* [kot v velikoruskih narečjih] in ohranila *š* vs. *s* in *ž* vs. *z*; ali (2) je korelacija zapornosti v *č* vs. *c* ostala, pa je prišlo do nevtralizacije med *k* in *x*; v teh govorih je velarni nezveneči pripornik *x* postal laringalni – grlni *h*; ali pa, (3), je bila v sistemu treh mehkonebnikov *k* : *g* : *x* odpravljena korelacija zapornosti – in v teh narečjih je *g* dal *γ*. Za slovanske jezike je značilno, da slabijo šum grlnih pripornikov; ker pa pri velarnem priporniškem šumu pri glasu *x* gre za relativno važno razločevalno delno zaporo na določenem mestu ustne votline, lahko oslabitev šuma nastopi le pri takih mehkonebnih pripornikih, ki v sistemu jezika v posameznih narečjih ne poznajo korelacije zapornosti (Trubetzkoy 1933: 278–279).

V tej razpravi se Trubeckojev argument dotika tudi razvoja *g* v *γ* v slovenskih in čakavskih govorih, v katerem Trubeckoj vidi iste razvojne težnje kot v centralnoslovanskih narečjih, vendar z novimi, nadaljnji razvojnimi težnjami, o katerih pa ne govori, a razpravo o njih obljublja za kdaj kasneje. V pismu Romanu Jakobsonu od 4. aprila 1932, pravi:

(Trubeckoj 106 [4. 8. 1932], Jakobson 1975: 248):

Очень благодарю за присылку литературы. Статья моя уже написана, но вышла очень велика, так что теперь надо ей сократить по крайней мере на $\frac{1}{3}$. Это очень трудно. Вероятно придется просто не касаться словенских говоров, где скрещение двух решений проблемы заднебных ($g > \gamma$ и $x > h$) создало довольно сложные и своеобразные отношения (вплоть до полного упразднения всех заднебных в незаимствованных словах: $g, x > h, a k > ')$.

Te svoje obljube pa Trubeckoj nikoli ni izpolnil. Naj dostavim, da v svoji razpravi, ki je izšla v Miletičevem zborniku – devet let po Ramovševem Konzonantizmu, Trubeckoj ne omenja ne Ramovša ne koga drugega s podatki o slovenskem in čakavskem razvoju, ki ga obravnava.

2.5 Zanimivi so Trubeckojevi podatki v pismih Jakobsonu, ki se nanašajo na njegovo pripravljane Atlasa fonoloških sistemov, za katerega je bila dana iniciativa na Četrtem mednarodnem kongresu lingvistov v Kopenhagnu (1936). Trubeckoj je bil takoj pripravljen prijeti za delo in že 20. oktobra 1937 poroča Jakobsonu o fonoloških izoglosah v Evropi, v katere vključuje tudi ozemlje slovenskega jezika. Med pojavi,

ki jih omenja za slovenščino, so: mehkonebni pripornik *x*, ki ga večina slovenskih narečij deli s čakavskimi in kajkavskimi govori in z nemščino (a ne z italijanščino); grlni pripornik *h* – v nekaterih severnih slovenskih govori, koroških, ki ga ti delijo z nemščino, madžarščino in s štokavskimi govori (in dodaja: »v češčini, slovaščini, ukrajnščini in beloruščini je ta *h* fonološko mehkonebni in ne morda grlni soglasnik«); dalje – nosni samoglasniki – v slovenskih govorax *Pod'jun'ja, prjamo sopri-kasajuščixsja s nemeckimi »nazalizirujuščimi govorami«*; in grlni zapornik *ʔ*, »glottal stop« v angleški terminologiji (Heffner 1960: 136–137), gortanj *vzryvnoj* v časti slovenskih govorov v Karintii, kot pravi Trubeckoj in končuje: *Èto poka vsjo, što mne udalos 'vyjasnit' bez voprosnika* (Trubeckoj 186 [20. 10. 1937], Jakobson 1957: 402–404). Toda že v naslednjem pismu dodaja še mehkonebni pripornik.

(Trubeckoj 187 [26. 10. 1937], Jakobson 1975: 407):

у (т. е. фонологический партнер *x*): это у имеется в голландском, в ниже- и средненемецких говорах, повидимому также в немецких говорах восточной Богемии, далее в чешском, словацком, украинском, белорусском, южновеликорусском, во всех языках Кавказа, в османском, греческом и арабском; кроме того, вне контакта с этой сплошной территорией у имеется в некоторых чакавских и словенских говорах.

Naj ob vprašanju evropskih izoglos dodam še drugo malenkost. Ko Trubeckoj v naslednjem pismu Jakobsonu poroča o delu ene svojih italijanskih študentk v seminarju, Giulije Porru, učenke italijanskega simpatizerja praške lingvistične šole G. Devota, v komentarju na njena opazovanja o korelaciji *fortis : lenis* v italijanščini (ki jo sam opredeljuje: pričem *lenis* vsegda zvonkaja, a *fortis* nepridixatel'naja, no pri neiztralizaciji arxifonema predstavljena *lenis*), dodaja

(Trubeckoj 196 [9. 5. 1938], Jakobson 1975: 426):

корреляция звонкости гораздо менее распространена в Европе чем это кажется. Собственно говоря она существует только в венгерском, в литовском, в албанском, в латышском и в славянских языках, да и то за исключением некоторых словенских диалектов.

Pri tem Trubeckoj seveda misli na opozicijo *fortis : lenis*, ki je sodeč po tako zvanih spirantiziranih končnih zvenečih zapornikih, v narečjih dela severozahodnega slovenskega jezikovnega ozemlja, kot sta jih opazila Ramovš in Isačenko, morala obstojati že od najstarejših časov (Ramovš 1924; Isačenko 1939).

2.6 To so nekatere med najzanimivejšimi referencami na slovenski jezik in njegove probleme v Trubeckojevi korespondenci z Romanom Jakobsonom.

In naj podčrtam, da sem se omejil le na probleme, za medvojno obdobje fonološko dokaj inovacijske, ki so Trubeckoju rastli ob pripravljanju njegovih *Grundzüge der Phonologie* (1939). Nekaterim med njimi je mogoče slediti tudi v *Grundzüge*, v knjigi, ki mu je zorela vse do smrti. Statistično: slovenski problemi so tukaj predstavljeni trinajstkrat, dvakrat od tega v opombah. Naj na tem mestu samo zaradi pregleda naštejemo tudi nekaj njihove tematike.

So slovenski govori, zlasti na Koroškem, ki imajo uvularni [R] kot regionalno fonetsko varianto alveolarnega apikalnega *r* v slovenščini (Trubetzkoy 1938: 47);

v govoru Dravcev na Koroškem obstaja serija dvoglasnikov *ua* in *ia*, ki se vklapljajo v petsto-

penjski četverokotniški samoglasniški sestav (Trubetzkoy 1938: 115); referenca: Isačenko 1935;

v Podjuni na Koroškem obstajajo slovenski govori z nazali Trubetzkoy 1938: 119); referenca Isačenko 1935;

so slovenski govori na Koroškem, ki v svojem soglasniškem sistemu nimajo velarov–mehkonebnikov (Trubetzkoy 1938: 123); brez reference;

nekatera slovenska narečja imajo fonemske pare nezvenečih zapornikov in zvenečih pripornikov ($p \rightarrow \beta$, $t \rightarrow \gamma$) – v končnih položajih – korelacijo konstriktivnosti, ki je fonološko relevantna le za ustnične in zobne zapornike (Trubetzkoy 1938: 150–151);

vsi nenaglašeni zlogi v slovenščini so enomorni (obsegajo le po eno môro); in celotni sistem sestoji iz sistema nizkotonskih enomornih zlogov, visokotonskih enomornih zlogov, dvomornih zlogov s pozitivnim tonskim potekom (positiv verlaufend), in dvomornih zlogov z negativnim tonskim potekom (negativ verlaufend) (Trubetzkoy 1938: 190); brez reference;

in končno – fonološka formula naglasa v knjižni slovenščini: Besede, ki nimajo dvomornih zlogov (dolžin), imajo naglas na zadnjem (enomornem) zlogu; če je ta zlog odprt, se naglas z njega fakultativno lahko premakne na predzadnji enomorni zlog. Toda statistična distribucija akcenta v slovenski poeziji kaže, da so kratko akcentirani zlogi tukaj obravnavani kot nenaglašeni (Trubetzkoy 1938: 257). To je naravna posledica dejstva, da položaj kratko naglašanih zlogov v besedi ni svoboden, ampak zunanje determiniran, kar pomeni, da ne more razločevati pomena dveh besed z isto kvantitativno strukturo (Trubetzkoy 1938: 193); z dvema referencama: prva, za statistično razvrstitev naglasa v slovenskem verzu, na že omenjeno razpravo Isačenka, *Der slovenische fünffüssige Jambus*; druga, na nesvobodnost kratkega naglasa v slovenščini – na Romana Jakobsona, »Die Betonung und ihre Rolle in der Wort – und Syntagmaphonologie« (Jakobson 1931: 173).

3.0 Končno, še primer, dva za ponazoritev osebnih odnosov kneza Trubeckoja do ljudi svojega časa, ki so se ukvarjali s slovenistiko. Znano je, da je Trubeckoj v slavističnem seminarju univerze na Dunaju imel dva doktorska kandidata, ki sta raziskovala koroške govore: Aleksandra Vasiljeviča Isačenka (1910–1978), in nekega Viktorja Paulsena, rojenega 1913, o katerem vemo samo to, da je pri Trubeckojju branil disertacijo z naslovom *Die slowenischen Mundarten des Gailtals in Kärnten* (Jakobson 1975: 273).⁹

Isačenka knez Trubeckoj prvič omenja Jakobsonu v pismu z 8. junija 1930; takrat je bilo Isačenku dvajset let (Trubeckoj 61 [8. 6. 1930], Jakobson 1975: 159–160):

То, что Вы пишете о студентах Матезиуса и Трки, находит себе параллель и у нас в Вене. У нас тоже есть студенты, увлекшиеся фонологией, при чем среди них особенно выдвигаются совсем молодые мои ученики (особенно один русский эмигрант, некий Исаченко, очень способный, изучивший в беженстве сербский и словенский языки).

Isačenko je prinašal Trubeckojju informacije o slovenskih koroških narečjih, tako na primer, podatke o slovenskem koroškem zaporniku [?] iz mehkonebnega *k*, o katerem leto kasneje poroča Jakobsonu (Trubeckoj 80 [14. 11. 1931], Jakobson 1975: 201):

Вы приводите такие примеры перехода корреляции в дизъюнкцию, при которых изменение касается признакового члена корреляции. Может показаться, что это –

⁹ Viktorja Paulsena omenja tudi Isačenko v svojem poročilu Dunajski akademiji leta 1938: »Dr./ V. Paulsen, ebenfalls Mitglied des Wiener slawischen Seminars, bereiste im Jahre 1932 und 1933 einen anderen Teil des Gemischtsprachigen Gebietes in Kärnten, nämlich das Gailtal. Die Ergebnisse dieser Reise sind in seiner Doktorarbeit niedergelegt.« (Isačenko 1938: 3).

всегда так. Между тем, довольно много служаев, когда тот же результат достигается изменением беспризнакового ряда. Так, в каринтско-словенских говорах *k* перешло в ' (сильный гласный приступ), а *g* сохранилось как *g*.

Leto dni kasneje Trubeckoj poroča Jakobsonu brez komentarja (Trubeckoj 110 [9. 1932], Jakobson 1975: 254):

Исаченко нашел словенский говор, в котором все звонкие взрывные после гласных перешли в спиранты: *Vog̃ > Vuex, gađ̃ > gaθ̃* (G. gađa), *bob̃ > buif* (G. buiba)!

Naslednjo pomlad, 1933, v času, ko je Roman Jakobson delal na primerjalni slovanski metriki in je potreboval informacije o slovenskem verzu, je Trubeckoj, verjetno na Jakobsonovo prošnjo, naj bi pridobil Isačenka za raziskovanje slovenskega verza, odgovoril (Trubeckoj 115 [10. 5. 1933], Jakobson, 1975: 272–273):

О словенской метрике Исаченке писать сейчас нельзя. Он весь погружен в подготовку к докторскому экзамену. У меня есть другой студент, хорошо владеющий словенским языком (и работавший этим летом вместе с Исаченко по собиранию диалектологического материала в Каринтии). Я предложу ему эту работу в качестве темы для диссертации (он парень с головой). Так или иначе, это мы сделаем.

Že v naslednjem pismu, datiranem 10. junija 1933, pa Trubeckoj sporoča Jakobsonu: Isačenko, nakonec, podal svojo disertacijo (Trubeckoj 116 [10. 6. 1933], Jakobson 1975: 277–278). Kar sledi, je dokaj nelaskava oznaka svojega učenca in njegovega dela, z izrazom tihega razočaranja znanstvenika – učitelja (Trubeckoj 116 [10. 6. 1933], Jakobson 1975: 278):¹⁰

¹⁰Nelaskavi del Trubeckojeve karakteristike Isačenkovega dela se glasi:

Исаченко, наконец, подал свою диссертацию. По существу, кроме нескольких удручающих ляпсусов, особых ересей нет, хотя нет и оригинальности. Но зато по форме – тихий ужас. Впечатление полнейшей беспомощности. Полное неумение распределить материал: в исторической части сообщаются наблюдения над произношением и над передачей звуков диалекта школьными детьми, в каждой главе предполагается известным содержание следующей главы и т. д. Читатель вообще совершенно не принят по внимание: человек, не посещавший моих лекций, большую часть работы вообще понять не сможет. На читателя же, привыкшего читать немецкие диссертации, особенно странное впечатление должно произвести полное отсутствие ссылок, – что тем более досадно, что, на самом деле. Исаченко массу прочел и при желании мог бы каждое свое положение подкрепить ссылками на литературу. Наконец, – что для меня явилось особенно неожиданным сюрпризом, – немецкий язык оставляет желать очень многого ... Как ли жалко мальчика, но пришлось его огорчить и вслеть ему переделать работу. Правда, ввиду того, что времени больше нет, переделка коснется только самого необходимого, так что и после переделки работа будет только более или менее прилична, но не отлична. Похвастаться ею нельзя будет, но по крайней мере можно будет хоть принять ее как диссертацию. Всё это очень удручило не только Исаченку, но и меня самого, ибо в глубине души я всё-таки надеялся, что этой работой можно будет похвастаться: ведь это – первая лингвистическая работа в моем семинаре. Сознаю свою собственную вину во всем этом. Ничего не поделаешь, такая у нас профессия: учимся на учениках, и чтобы научиться преподавать, сначала надо

В глубине души я всё-таки надеялся, что этой работой можно будет похвастаться: ведь это – первая лингвистическая работа в моем семинаре.

Vendar je Isačenkova disertacija, *Die slovenischen Dialekte des Jauntales in Kärnten* (1933), komaj dve leti kasneje izšla v *Revue des études slaves* pod naslovom: *Les dialectes slovènes du Podjune en Carinthie*, v dveh delih: *Description phonologique* (Isačenko 1935: 53–63), in *Études historique* (Isačenko 1936: 38–55). Besedilo te objave je bilo pripravljeno v Franciji, v akademskem letu 1933–34, v času Isačenkovega bivanja pri Andreju Vaillantu v Parizu.¹¹

Verjetno po nasvetu svojega učitelja je bil Isačenko poleti 1937 znova na terenskem delu po slovenskem Koroškem: Isačenko ezdil k Slovencam, izučal govory Rosental'a, privez dovol'no ljubopytnogo materiala, poroča Trubeckoj Romanu Ja-

испортить нескольких учеников!

Na nekem drugem mestu Trubeckoj še z večjo kritičnostjo govori o Isačenkovem značaju: Вы спрашиваете меня о моих предположениях касательно научной будущности Исаченки. Признаюсь, я и не знаю, что ответить. Он какой то странный. Безусловно способный, быстро схватывает, соображает. Как будто действительно интересуется наукой. А в то же время чего то не хватает, при том не хватает чего то очень существенного. Должен сказать, что я несколько разочарован результатами его пребывания в Праге: я думал, что он сделает гораздо больше. Стипендия его кончилась, а работу свою над глаголическими рукописями он до сих пор не закончил. Обидно бросать начатое дело. Поэтому, в настоящее время по моему необходимо постараться продлить ему стипендию еще на некоторое время. Я в этом смысле написал Крофте и Папоушку. Был бы очень благодарен Вам, если бы Вы тоже в этом деле помогли. Но, конечно, этим вопрос о будущем не разрешается. В будущем Исаченко собирается жить в Вене, получить лекторат в Университете, а потом хабилизироваться. Всё это – бесплатно. Видов на дальнейшую карьеру в ближайшем времени – никаких. При таких условиях я прямо не знаю, имеет ли ему смысл настаивать на своей академической карьере, для которой он, повидимому, не так уж и подходящ. Я нерешаюсь высказывать ему всё это, потому что это его огорчить, а он склонен к неврастении и придя в отчаяние, может наделать глупостей. Кроме того, ведь сейчас других, неакадемических мест для него не предвидится. Поэтому я и думаю, что пускай он пока закончит свою работу в Праге, переедет в Вену и получить здесь лекторат. Материально это – ноль, но по крайней мере у молодого человека будет сознание, что он имеет какую то должность. А тут я его осторожно приготовлю к мысли, что по научной части ему итти не имеет смысла, и как только подвернется какая нибудь подходящая неакадемическая служба, постараюсь пристроить его туда. А как Вы смотрите на него? напишите мне откровенно. Вы ведь теперь к нему присмотрелись. Разговаривать с ним надо осторожно, учитывая его способность легко владеть в наврастеническое отчаяние, – это Вы имейте в виду. Я его очень люблю, но вижу его недостатки ...

¹¹ Isačenko je bil v Parizu od oktobra 1933 do konca maja 1934. Zanimiva je Trubeckojeva opazka Romanu Jakobsonu že v novembru 1933, mesec dni po prihodu v Pariz, ko mu piše: Isačenko Parižem očen' dovolen, no, kažetsja, podpadaet pod vlijanie francuzskix slavistov. ... Vajan podbivaet Isačenko zanjat'sja 'pod ego rukovodstvom'. /.../ Naivnyj Isačenko klonul. Po moemu, pora ego ottuda ubirat'. (Trubeckoj 125 [15. 11. 1933], Jakobson 1975: 292).

kobsonu v pismu 2. avgusta 1937 v Prago, a skeptično dodaja: no ne znaju xvatit li u nego vyderžki na obrabotku (Trubeckoj 183 [2. 8. 1937], Jakobson 1975: 397). Za to koroško ekspedicijo je Isačenko dobil podporo Balkanske komisije dunajske Akademije znanosti; namenjena je bila raziskovanju rožanskih narečij. Kot sam poroča o tem svojem podjetju, je v sorazmerno kratkem času, v enem samem mesecu (julij 1937), popisal govore v več kot dvajset krajih Rožanske doline (Isačenko 1938: 1–10), a se je navsezadnje – deloma zaradi nezadostnosti in pomanjkljivosti podatkov, deloma zaradi kompleksnosti gradiva – odločil za opis enega samega krajevnega narečja, narečja kraja Sele v Rožu (Isačenko 1939: 1–5).

Ko je pripravljaval izdajo monografije Narečje vasi Sele na Rožu, ki je izšla v izdaji Razprav Znanstvenega društva v Ljubljani (Isačenko 1939), mu je po njegovi lastni besedi z novimi pobudami in nasveti stal ob strani že Fran Ramovš. In kot je bil dunajski genialni učitelj Nikolaj Trubeckoj morda le preveč kritičen do svojega učenca, se zdi, da je bilo sodelovanje s Franom Ramovšem spodbudnejše in konstruktivnejše za mladega znanstvenika. Vsaj tako lahko razumemo Isačenkovo priznanje, ko se v predgovoru svoje monografije obema, Trubeckoj in Ramovšu zahvaljuje za njuno pomoč:

Dokončno je bilo to delo urejeno v Ljubljani, kjer je pisec imel potrebno literaturo v polni meri na razpolago. /.../ Predvsem je avtor zahvalo dolžan svojemu prerano umrlemu učitelju, knezu N. S. Trubeckoj, saj mu je on vzbudil zanimanje za koroška narečja in mu v prvih študijah pri pregledovanju materiala in snovanju načrta vedno stal ob strani z dragocenimi nasveti. Enako [pa] je avtor hvaležen g. prof. Ramovšu, ki mu ni le rade volje odprl svojo privatno knjižnico, ampak mu je dal v razgovorih važne pobude ter ga obvaroval raznih pomot. Tudi za njegovo ljubeznivost, da je pregledal študijo še v rokopisu in čital korekture, naj bo prof. Franu Ramovšu izrečena srčna zahvala. V Ljubljani, v juliju 1938. (Isačenko 1939: 3.)

Fran Ramovš je ob Isačenkovem Narečju vasi Sele na Rožu moral čutiti osebno zadovoljstvo in zadoščenje, ki ga vsak znanstvenik učitelj lahko čuti nad znanstvenim uspehom svojega učenca. Zanimivo je, da se na straneh te Isačenkove monografije prvič v slovenskem jezikoslovju srečujemo s koncepti kot fonema in fonološki sistem, in z referencami na publikacije praškega lingvističnega krožka in na dela nekaterih njegovih pomembnejših predstavnikov, Karla Bühlerja, Romana Jakobsona, Sergeja Karcevskega in Nikolaja Trubeckoja.¹² Ali nam ti drobci ne govore tudi o tem, da se je že tedaj Ramovševo gledanje na fonološko problematiko slovenskega jezika utegnilo nagibati v smer pozicij praškega strukturalizma?

SUMMARY

The topics of phonology and structural linguistics related to Slovene language, drawn from Nikolaj S. Trubetzkoy's correspondence with Roman Jakobson [see Jakobson ed. 1975], which are the focus of our discussion in this paper, cover the following subjects: the

¹²Prim., ISAČENKO 1939: Glasoslovje 5–13, 27: 33; Résumé 135–146; Bibliografija 147–148. O Isačenka knjigi je pozneje podrobneje pisal Jože Toporišič v prikazu slovenske dialektologije: Die Slovenische Dialektforschung, *ZsLPh* XXX (1962), št. 2, 383–414. Poslovenjeno in razširjeno do l. 1986 v *Portreti, razgledi, presoje* (Maribor, 1987): 217–256; Slovensko narečjeslovje.

fallacy of Antoine Meillet's proposition on the incompatibility of preservation of the grammatical category of dual in languages and the cultural progress of their societies; the problem of the evolution of phonological changes in speech areas, divided and separated in time, such as the Pannonian Plain before and after the settlement of Hungarians; the existence of a number of the so-called »central-Slavic« dialectal features in a Common Slavic continuum; the Common Slavic nasals and their evolution in the Eastern Alpine Slavic dialects; the South Slavic *dj – j change before the division of the South Slavic continuum into Slovene–Croatian–Serbian speech areas; the phonological relations between stress and quantity features in Slavic languages and the problems of vowel reduction in polabian and Slovene languages; the evolution of the correlation of voice and the correlation of construction in the system of occlusives in Slovene language; the list of European phonological isoglosses crossing Slovene speech area; the correlation *fortis–lenis* in Slovene dialects; the phonological formula of prosodic features of standard Slovene; and a number of sound features of the Slovene Carinthian dialects »discovered« by Aleksander V. Isačenko during the time he worked on his dissertation »Die slovenischen Dialekte des Jauntales in Kärnten« (1933).

Bibliografija

- BEZLAJ, F. 1950. Fr. Ramovš. Pogled na njegovo delo. *Slavistična revija* III, 225–236.
- HEFFNER, R.-M. S. 1960 *General Phonetics*. Madison: The University of Wisconsin Press.
- ISAČENKO, A. V. (= A. Isatchenko). 1935. Les parlers slovènes du Podjunje en Carinthie. Description phonologique. *Revue des études slaves* 15 (Pariz), 53–63.
- — (= A. Isatchenko). 1936. Les parlers slovènes du Podjunje en Carinthie. Etude historique. *Revue des études slaves* 16 (Pariz), 38–55.
- — (= Issatschenko). 1936 a. Zur Frage der 'zentralslavischen' Lautveränderungen. *Sbornik Matice slovenskej* 14, *Jazykoveda* (Turč. Sv. Martin), 56–58.
- — (= Issatschenko). 1936–37. Der slovenische fünffüssige Jambus, *Slavia* 14 (Praga), 45–47.
- — (= Issatschenko). 1938. Bericht über kärntner-slovenische Dialektaufnahmen anlässlich einer Kundfahrt im Sommer 1937. *Anzeiger der Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophisch-historische Klasse*, I–III, 1–10.
- — 1939. *Narečje vasi SEle na Rožu*. Ljubljana: Znanstveno društvo. [= Razprave Znanstvenega društva v Ljubljani 16, Filološko-lingvistični odsek 4].
- JAKOBSON, R. 1929. *Remarques sur l' évolution phonologique du Russe comparée à celle des autres langues slaves*. Praga. [= *Travaux du Cercle Linguistique de Prague* 2]
- — 1931. Die Betonung und ihre Rolle in der Wort- und Syntagmaphonologie. *Travaux du Cercle Linguistique de Prague* 4 (Praga), 164–182.
- — 1937. Über die Beschaffenheit der prosodischen Gegensätze, *Mélanges de linguistique et de philologie offerts à J. van Ginneken* (Pariz), 25–33.
- — ed. 1975. *N. S. Trubetzkoy's Letters and Notes*. Prepared for publication with the assistance of H. Baran, O. Ronen and Martha Taylor. The Hague – Pariz: [= *Janua Linguarum, Series Major* 47].
- KOBLAR–HORETZKY, A. 1985 *Korespondenca Frana Ramovša*, 1. Izpisi pisem dopis-

- nikov. *Objave 7; Kazala. Objave 8*. Ljubljana: SAZU. [Citirano po Rotar 1989].
- KOLARIČ, R. 1960–61. Ramovš Fran. *Slovenski biografski leksikon* III 9 Ljubljana: SAZU), 22–24.
- KONDRAŠEV, N. A., ed. 1967. *Pražskij lingvističeskij kružok*. Sbornik statej. Moskva: Izdatel'stvo Progress.
- LENČEK, R. L. 1959. Iz razgovorov z Romanom Jakobsonom. Harvard Univerity 1959–1962. [neobjavljeni zapiski].
- MEILLET, Antoine. 1921. L'emploi du duel chez Homère et l' élimination du duel. *Mémoires de la Société de linguistique de Paris* 22 (Pariz), 45–155.
- NAHTIGAL, R. 1954. Prof. Ramovš o sebi od doktorata do docenture v Gradcu. *Slavistična revija* V–VII (Ljubljana), 9–40.
- — 1955. Pisma prof. Ramovša od docenture do profesure. *Slavistična revija* VIII (Ljubljana), 90–109, 232–246.
- RAMOVŠ, F. 1935. Poznámka k slovenským a jihoslovanským jazykovým stykom. *Ríša Vel'komoravská, Sborník vedeckých prác*. Ed. J. Stanislav (Praga), 441–452.
- ROTAR, J. 1938. Pismo Frana Ramovša o jeziku in narodu. *Naši razgledi* (Ljubljana, 13. maja 1988), 286.
- — 1989. Pisma profesorja Frana Ramovša dr. Želmíri Gašparikovi. *Razprave 12*, SAZU, Razred za filološke in literarne vede (Ljubljana), 129–172.
- SAUSSURE, F. de. 1922. *Cours de linguistique générale*. Second ed. Pariz.
- ŠOLAR, J. 1950. Fran Ramovš, I. Življenje. *Slavistična revija* III (Ljubljana), 441–445.
- TRUBETZKOY, N. S. 1933. Zur Entwicklung der Gutturale in den slavischen Sprachen. *Sbornik v čest na prof. L. Miletič (1853–1933)* (Sofija), 267–279.
- — 1939 *Grundzüge der Phonologie*. Praga. [= *Travaux du Cercle Linguistique de Prague* 7].
- TESNIÈRE, L. 1930–31. [ocena]: F. Ramovš, Historična gramatika slovenskega jezika, II. Konzonantizem; *Slavia* 9 (Praga), 353–358.
- — 1931. [ocena]: F. Ramovš, Dialektološka karta slovenskega jezika; *Revue des études slaves* XI (Pariz), 271–273.
- VAN WIJK, N. 1932. De moderne phonologie en de omljning taalkategorien. *De nieuwe tallgids* XVI (Groningen), 65–75.
- — 1939. [ocena]: F. Ramovš, Kratka zgodovina slovenskega jezika; *Zeitschrift für slavische Philologie* 16 (Leipzig–Heidelberg), 418–425.